

Ewa Spigarska

Uniwersytet Gdański

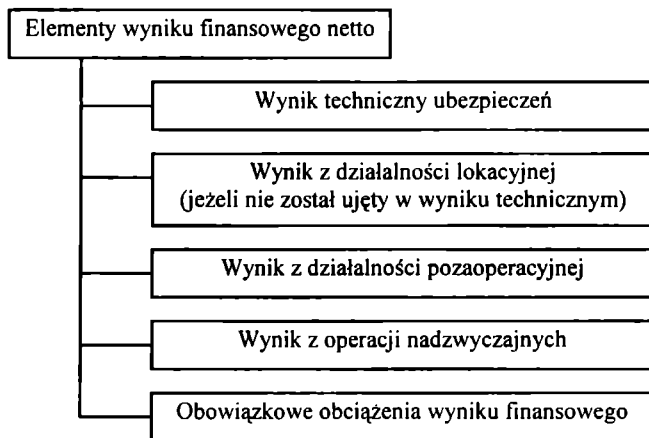
ISTOTA I ZNACZENIE RACHUNKU TECHNICZNEGO DLA OCENY RENTOWNOŚCI ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ

1. Istota rachunku technicznego

Zakłady ubezpieczeń ustalają wynik finansowy dwustopniowo. Zasadę takiej prezentacji narzuca Ustawa z 29 września 1994 r. *o rachunkowości* oraz Dyrektywa Rady UE z 19 grudnia 1991 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych oraz skonsolidowanych sprawozdań finansowych zakładów ubezpieczeń. Według tej dyrektywy zakłady prowadzące tylko działalność reasekuracyjną bądź bezpośrednio ubezpieczenia osobowe i majątkowe oraz działalność reasekuracyjną mogą sporządzać dla całej działalności rachunek technicznych ubezpieczeń osobowych i majątkowych. Strukturę wyniku finansowego zakładu ubezpieczeń przedstawiono na rys. 1.

W celu pomiaru wyniku finansowego netto w pierwszej kolejności ustala się wynik techniczny związany bezpośrednio z działalnością ubezpieczeniową. Ustawa *o rachunkowości* w art. 44 pkt 2 definiuje wynik techniczny jako różnicę między przychodami ze składek oraz pozostałymi przychodami technicznymi a wypłacanymi odszkodowaniami i świadczeniami, skorygowaną o zmianę stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych oraz o udział reasekuratorów w składce i w wypłaconych odszkodowaniach i świadczeniach. Dodatkowo różnicę tę pomniejsza się o koszty działalności ubezpieczeniowej, do których zaliczane są koszty akwizycji, koszty administracyjne oraz prowizje reasekuracyjne i udział reasekuratorów w zyskach, jak i pozostałe koszty techniczne (np. wpłaty na Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny czy na koszty nadzoru nad działalnością ubezpieczeniową). W rachunku technicznym ujmuje się również przychody i koszty związane z gospodarką lokacyjną w

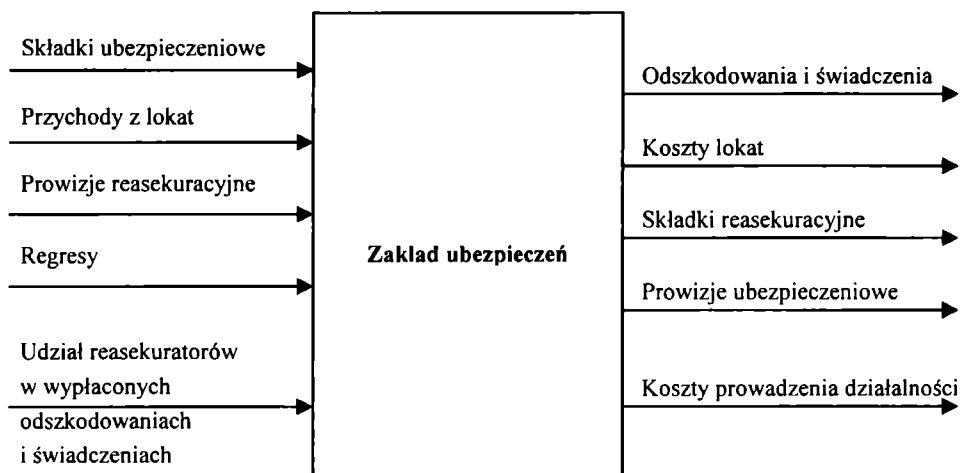
sytuacji, gdy przychody z lokat zwiększają rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe lub jeśli zakłady prowadzące ubezpieczenia na życie inwestują łącznie środki własne i środki służące pokryciu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

Rys. 1. Struktura wyniku finansowego w zakładach ubezpieczeń według Ustawy o rachunkowości

Źródło: opracowanie własne.

Na rysunku 2 przedstawiono kategorie wynikowe, typowe dla działalności ubezpieczeniowej, kształtujące wynik finansowy w zakładzie ubezpieczeń.

Rys. 2. Przychody i koszty kształtujące wynik z działalności ubezpieczeniowej

Źródło: opracowanie własne.

2. Elementy kształtujące wynik techniczny zakładów ubezpieczeń

Podstawowym elementem wpływającym wprost na osiągnięty wynik jest odpowiednia kalkulacja składki ubezpieczeniowej. Zbyt niski poziom składki może spowodować, że zakład ubezpieczeń nie będzie dysponował dostateczną wielkością środków finansowych na pokrycie roszczeń wynikających z realizacji ubezpieczonych zdarzeń losowych.

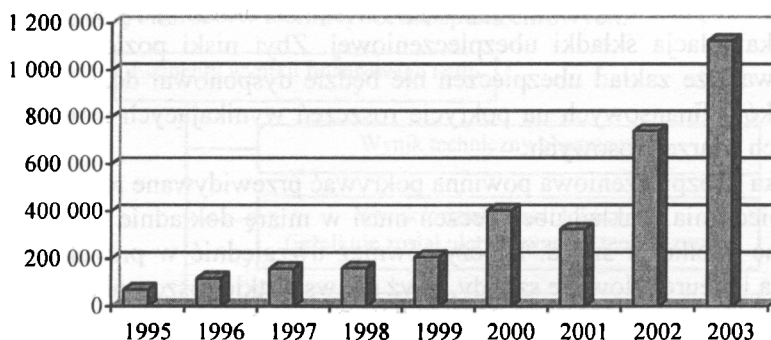
Składka ubezpieczeniowa powinna pokrywać przewidywane roszczenia w okresie ubezpieczenia. Zakład ubezpieczeń musi w miarę dokładnie oszacować prawdopodobne wielkości szkód. Należy również uwzględnić w przybliżeniu zaległe roszczenia i nieuregulowane szkody, gdyż nie wszystkie roszczenia są rozliczane w roku, za który zapłacona zastała składka. Rozliczanie roszczeń związanych ze szkodami jest bardzo często procesem wieloletnim. Rodzi to obowiązek tworzenia rezerwy na zdarzenia likwidowane i te, które mogą wystąpić w przyszłości.

Analizując rachunek techniczny, należy zwrócić uwagę na ryzyko związane z reasekuracją. Z jednej strony reasekuracja, poprzez przeniesienie części portfela ubezpieczeń, zwiększa bezpieczeństwo prowadzonej działalności, przyczynia się do wzrostu płynności firmy, zmniejsza koszty techniczne bezpośrednio obciążające ubezpieczyciela (odszkodowania i świadczenia oraz rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe), „wygładza” wynik finansowy, który poprzez reasekurację ulega mniejszym wahaniom. Z drugiej strony zły wybór reasekuratora może spowodować, że środki, będące w posiadaniu ubezpieczyciela bezpośredniego, nie wystarczą na pokrycie odszkodowań i świadczeń. Przyczyną są przede wszystkim trudności z płynnym wywiązywaniem się z zobowiązań reasekuratora, co nadwyręża zdolności płatnicze ubezpieczyciela i powoduje spadek zaufania do niego. Także brak reasekuracji może spowodować, że zakład ubezpieczeń nie będzie posiadał wystarczającego zabezpieczenia na pokrycie szkód. Jest to szczególnie niebezpieczne przy dużych szkodach jednostkowych, jak np. katastrofa tankowca, która oprócz zniszczenia statku i ładunku powoduje zanieczyszczenie środowiska naturalnego, jak również nagromadzenie się dużej ilości szkód jednostkowych. Za przykład mogą posłużyć szkody rolnicze na terenach objętych powodzią, przy założeniu, że większość rolników była ubezpieczona w jednym zakładzie. Elementy te wpływają również na wzrost kosztów odszkodowań i świadczeń, co może być przyczyną ujemnego wyniku technicznego.

3. Kształtowanie się wysokości rachunku technicznego polskich zakładów ubezpieczeń

Ujemny wynik techniczny świadczy o nieprawidłowościach w gospodarce finansowej zakładów ubezpieczeń, wywołuje spadek zaufania aktualnych, jak i potencjalnych klientów, a także wśród akcjonariuszy. W Polsce w latach 1995-2003

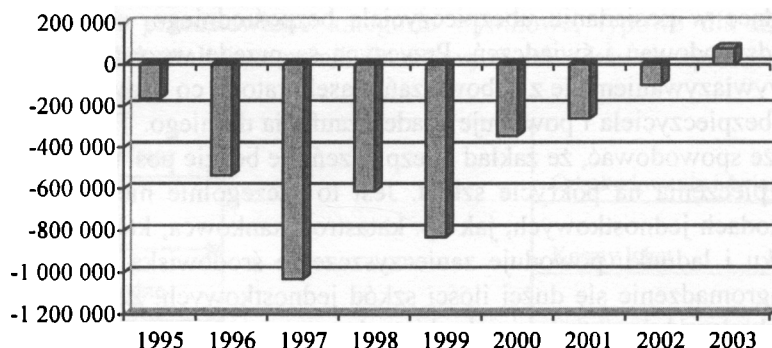
wystąpiły bardzo duże różnice w kształtowaniu się wyniku technicznego w zakładach działu I i II (rys. 3-4).

Rys. 3. Kształtowanie się wyniku technicznego w zakładach ubezpieczeń na życie w Polsce w latach 1995-2003

Źródło: opracowanie własne na podstawie biuletynów PUNU i KNUIFE z lat 1995-2003.

Zakłady ubezpieczeń na życie wykazały w latach 1995-2003 dodatni wynik techniczny i finansowy. Zjawiskiem pozytywnym jest stały wzrost zarówno wyniku technicznego, jak i finansowego.

Rys. 4. Kształtowanie się wyniku technicznego w zakładach ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych w Polsce w latach 1995-2003

Źródło: opracowanie własne na podstawie biuletynów PUNU i KNUIFE z lat 1995-2003.

Zakłady ubezpieczeń działu II w latach 1995-2002 wykazały ujemny wynik techniczny, co świadczy o tym, że realizowane przychody techniczne nie są adekwatne do kosztów z tytułu ponoszonego ryzyka ubezpieczeniowego. Dopiero w 2003 r. zakłady ubezpieczeń majątkowych osiągnęły dodatni wynik techniczny.

Oznacza to, że koszty techniczne są za wysokie w stosunku do zbieranej składki ubezpieczeniowej. Zakłady ubezpieczeń majątkowych powinny zwrócić uwagę na obniżenie kosztów prowadzonej działalności i dążyć do zwiększenia przychodów technicznych.

4. Ocena rentowności działalności technicznej

Na podstawie wyniku technicznego rentowność działalności technicznej zakładu ubezpieczeń ocenia się za pomocą odpowiednich wskaźników. Według Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych (dawniej Państwowego Urzędu Nadzoru Ubezpieczeń) do wskaźników rentowności działalności technicznej zalicza się m.in.: rentowność działalności technicznej brutto i rentowność działalności technicznej w udziale własnym. Według standardów zarówno polskich, jak i europejskich sytuację uznaje się za dobrą, gdy omawiane wskaźniki osiągają wartość wyższą od zera. Wskaźniki rentowności działalności technicznej dla ubezpieczeń na życie powinny być wyższe od zera, aby zakład ubezpieczeń osiągnął dodatni ogólny wynik finansowy. Wynika to z faktu, że w ubezpieczeniach na życie przychody z lokat decydują o poziomie wyniku technicznego.

W zakładach prowadzących ubezpieczenia majątkowe oraz pozostałe ubezpieczenia osobowe wartość analizowanych wskaźników zależy od czasu regulacji roszczeń. W sytuacji szybkiej regulacji zobowiązań z tytułu odszkodowań i świadczeń wskaźniki rentowności technicznej powinny wynosić co najmniej zero, aby zakład ubezpieczeń osiągnął dodatni wynik finansowy, na co ma wpływ niska wartość dochodów z lokat. Z ubezpieczeniami takimi związane są przede wszystkim lokaty krótkoterminowe o bardzo wysokiej płynności, ale równocześnie nisko oprocentowane. Lokaty długoterminowe wysoko oprocentowane są charakterystyczne dla umów ubezpieczeniowych o długim okresie regulacji zobowiązań. Oznacza to, że zakład ubezpieczeń może osiągnąć zysk ze swojej działalności, mimo że wskaźniki działalności technicznej wykazują wartości ujemne. Ujemny wynik techniczny jest rekompensowany przez dochody uzyskiwane z działalności inwestycyjnej.

Ze względu na porównywalność interpretacji wymienionych wskaźników dokonano obliczeń dla rentowności działalności technicznej brutto oraz rentowności działalności technicznej w udziale własnym.

Na podstawie rentowności działalności technicznej brutto dokonuje się analizy opłacalności prowadzonej działalności w stosunku do przychodów brutto zakładu ubezpieczeń, bez uwzględniania udziału reasekuratora, czyli do całego asekurowanego ryzyka. W tym celu wykorzystuje się relację:

$$RTB = \frac{WT}{SP_B} \quad (1)$$

gdzie: *RTB* – rentowność działalności technicznej brutto,
WT – wynik techniczny,
SP_B – składka przypisana brutto.

W celu dokonania pełnej analizy interpretowanego wskaźnika rentowności działalności technicznej brutto w tab. 1 przedstawiono jego wartości empiryczne, obliczone przez Państwowy Urząd Nadzoru Ubezpieczeń na podstawie 190 zakładów ubezpieczeń na życie i 297 zakładów ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych.

Tabela 1. Zakres empiryczny wskaźnika rentowności działalności technicznej brutto na 2000 rok

Wyszczególnienie		Ocena wartości wskaźnika				
Dział I	Ogółem	bardzo zła	zła	średnia	dobra	bardzo dobra
		do -1.746,14%	od -1.746,14% do -593,37%	od -593,37% do -72,01%	od -72,01% do 2,80%	od 2,80%
Dział II	Ogółem	bardzo zła	zła	średnia	dobra	bardzo dobra
		do -55,45%	od -55,45% do -31,72%	od -31,72% do -11,66%	od -11,66% do -3,49%	od -3,49%

Źródło: „Biuletyn PUNU” [2000, s. 67].

Wartości empiryczne dopuszczają jako sytuację dobrą ujemną wartość wskaźnika rentowności działalności technicznej brutto. Wartości rzeczywiste ocenianego wskaźnika dla zakładów prowadzących ubezpieczenia na życie i dla zakładów prowadzących ubezpieczenia majątkowe za lata 1995-2003 podano w tab. 2.

Tabela 2. Wskaźnik rentowności działalności technicznej brutto dla ubezpieczeń na życie oraz pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych w Polsce w latach 1995-2000

Dział ubezpieczeń	Lata								
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Dział I	3,78	4,22	3,88	3,05	2,96	4,83	3,49	7,49	10,08
Dział II	-4,58	-9,93	-12,50	-6,00	-7,20	-2,77	-1,99	-0,75	0,56

Źródło: opracowanie własne na podstawie biuletynów PUNU i KNUIFE z lat 1995-2003.

Ogólna sytuacja działu I w zakresie rentowności działalności technicznej brutto jest w poszczególnych latach dobra bądź bardzo dobra. Należy zauważyć wzrost analizowanego wskaźnika, który w stosunku do 1995 r. poprawił się 2,5-krotnie. Podobnie kształtuje się sytuacja w dziale II, gdzie również empiryczna wartość wskaźnika rentowności technicznej brutto ulega poprawie, przede wszystkim w latach 2000-2003. Jednak dopiero w 2003 r. uzyskał on wartość dodatnią. Mimo to zakłady działu II powinny dążyć do dalszej poprawy w zakresie wyniku technicznego, aby w przyszłości osiągał on wartości dodatnie. Ujemny wynik techniczny może być akceptowalny w krótkim okresie, w długim może spowodować upadek danego podmiotu.

Rentowność działalności technicznej w udziale własnym pozwala ocenić opłacalność z tytułu ubezpieczonego ryzyka, które pozostaje w udziale własnym bezpośredniego ubezpieczyciela. Wymieniony wskaźnik, z punktu widzenia danego zakładu ubezpieczeń, lepiej pokazuje opłacalność prowadzonej działalności niż wskaźnik rentowności działalności technicznej brutto, ponieważ wykorzystuje odpowiednie wartości rzeczywiste, skorygowane o udział reasekuratorów. Postać opisywanego wskaźnika jest następująca:

$$RT_{l/w} = \frac{WT}{SZ_{l/w}} \quad (2)$$

gdzie: $RT_{l/w}$ – rentowność działalności technicznej w udziale własnym,
 WT – wynik techniczny,
 $SZ_{l/w}$ – składka zarobiona w udziale własnym.

W tabeli 3 przedstawiono empiryczny zakres wskaźnika rentowności działalności technicznej w udziale własnym ustalony przez Państwowy Urząd Nadzoru Ubezpieczeń na podstawie 190 zakładów ubezpieczeń na życie i 297 zakładów ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych.

Tabela 3. Zakres empiryczny wskaźnika rentowności działalności technicznej w udziale własnym na 2000 rok

Wyszczególnienie		Ocena wartości wskaźnika				
Dział I	Ogółem	bardzo zła	zła	średnia	dobra	bardzo dobra
		do -2.166,01%	od -2.166,01% do -599,70%	od -599,70% do -72,20%	od -72,20% do 2,81%	od 2,81%
Dział II	Ogółem	bardzo zła	zła	średnia	dobra	bardzo dobra
		do -217,14%	od -217,14% do -50,68%	od -50,68% do -19,02%	od -19,02% do -6,03%	od -6,03%

Źródło: „Biuletyn PUNU” [2000, s. 68].

W celu oceny rentowności działalności polskich zakładów ubezpieczeń w tab. 4 zaprezentowano rzeczywiste wartości wskaźnika rentowności działalności technicznej w udziale własnym w latach 1995-2003 dla poszczególnych działów ubezpieczeń.

Tabela 4. Wskaźnik rentowności działalności technicznej w udziale własnym dla ubezpieczeń na życie oraz pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych w Polsce w latach 1995-2003

Dział ubezpieczeń	Lata								
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Dział I	3,80	4,26	3,95	3,13	3,04	4,98	3,56	7,69	10,37
Dział II	-8,35	-18,55	-23,18	-9,25	-11,22	-3,98	-2,66	-0,96	0,70

Źródło: opracowanie własne na podstawie biuletynów PUNU i KNUIFE z lat 1995-2003.

W zakresie działu I rentowność działalności technicznej w udziale własnym wykazuje niewielkie różnice w stosunku do rentowności działalności technicznej brutto. Wynika to z małego udziału reasekuratorów w składce przypisanej brutto w ubezpieczeniach na życie. Dla ubezpieczeń działu II wskaźnik rentowności działalności technicznej w udziale własnym wykazuje niższe wartości niż wskaźnik rentowności działalności technicznej brutto (z wyłączeniem 2003 r.), co oznacza że opłacalność ubezpieczanego ryzyka zatrzymanego w udziale własnym jest niższa niż opłacalność całego ryzyka przyjętego do ubezpieczenia.

W celu pełniejszego zobrazowania kształtowania się wartości analizowanego wskaźnika w tab. 5 i 6 podano jego rzeczywiste wartości dla poszczególnych grup ubezpieczeń, zarówno działu I i II dla lat 1995 i 2003.

Tabela 5. Wskaźnik rentowności działalności technicznej brutto i wskaźnik rentowności działalności technicznej w udziale własnym dla ubezpieczeń na życie w Polsce w latach 1995 i 2003

Grupa ubezpieczeń	Wskaźnik rentowności działalności technicznej brutto		Wskaźnik rentowności działalności technicznej w udziale własnym	
	lata			
	1995	2003	1995	2003
1	5,93	10,98	3,80	11,34
2	-31,16	-61,96	4,26	-62,67
3	5,19	4,41	3,95	4,47
4	-399,98	-73,41	3,13	-78,95
5	10,82	20,72	3,04	21,68

Źródło: opracowanie własne na podstawie biuletynów PUNU i KNUIFE z lat 1995-2003.

Sytuacja w poszczególnych grupach ubezpieczeń działu I zarówno w zakresie rentowności działalności technicznej brutto, jak i rentowności działalności technicznej w udziale własnym, jest w analizowanych latach dobra bądź bardzo dobra. Od wartości dobrych odbiega jedynie grupa 4 (ubezpieczenia rentowe), która wykazuje najniższą rentowność. Należy również zwrócić uwagę na znaczne obniżenie się rentowności działalności technicznej w udziale własnym w grupie 4. Znacznej poprawie uległa sytuacja w grupach 1 (ubezpieczenia na życie) i 5 (ubezpieczenia wypadkowe i chorobowe, jeśli są uzupełnieniem ubezpieczeń z grup 1-4), natomiast spadła rentowność grupy 2 (ubezpieczenia posagowe, zaopatrzenia dzieci).

Dla ubezpieczeń majątkowych, w przekroju grup ubezpieczeń, analizowane wskaźniki w większości grup wykazują wartości ujemne, podobnie jak cały dział II ogółem. Najbardziej niepokojąca jest sytuacja w grupach: 11 (ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej wszelkiego rodzaju, wynikającej z posiadania i użytkowania statków powietrznych, łącznie z ubezpieczeniem odpowiedzialności przewoźnika) i 17 (ubezpieczenia ochrony prawnej). Najbardziej rentowne są ubezpieczenia grup: 4 (ubezpieczenia casco pojazdów szynowych, obejmujące szkody w pojazdach szynowych), 14 (ubezpieczenia kredytu) i 15 (gwarancje ubezpieczeniowe).

Tabela 6. Wskaźnik rentowności działalności technicznej brutto i wskaźnik rentowności działalności technicznej w udziale własnym dla pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych w latach 1995 i 2003

Grupa ubezpieczeń	Wskaźnik rentowności działalności technicznej brutto		Wskaźnik rentowności działalności technicznej w udziale własnym	
	lata			
	1995	2003	1995	2003
1	0,018	17,52	0,02	17,97
2	10,04	-3,97	13,07	-4,98
3	-3,26	-7,75	-5,68	-8,65
4	23,59	27,65	48,35	35,48
5	14,72	-11,13	47,19	-35,33
6	5,62	-18,76	19,24	-22,51
7	42,14	10,59	56,73	15,39
8	23,96	6,27	45,38	9,07
9	18,31	8,18	31,43	11,31
10	-37,85	1,92	-88,23	2,27
11	21,95	-21,84	88,97	-419,61
12	18,36	55,40	37,02	13,75
13	5,19	-2,79	6,48	-4,14
14	-1,07	9,41	-1,66	20,83
15	59,09	29,63	65,34	45,87
16	18,51	-1,04	26,20	-4,02
17	-	-41,88	92,14	-94,85
18	-0,18	-4,89	-23,04	-9,61

Źródło: opracowanie własne na podstawie biuletynów PUNU i KNUIFE z lat 1995-2003.

5. Wnioski

Ujemne wartości wskaźników rentowności działalności technicznej dla ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych oraz dosyć niskie dla ubezpieczeń na życie są sygnałem dla zakładów ubezpieczeń, że skalkulowana składka ubezpieczeniowa nie pokrywa asekurowanego ryzyka. Koszty techniczne będące skutkiem realizacji zdarzeń losowych są wyższe niż planowane przy kalkulacjach przychodów technicznych. Oznacza to, że zakłady ubezpieczeń osiągają ujemny wynik techniczny bądź nie za wysoki wynik dodatni, który nie gwarantuje opłacalności prowadzonej działalności.

Literatura

Biuletyn Państwowego Urzędu Nadzoru Ubezpieczeń, *Wyniki sektora ubezpieczeń za rok 2000*, Departament Analiz Systemu Ubezpieczeniowego, Warszawa 2001.

Biuletyny PUNU i KNUIFE z lat 1995-2003.

Dyrektywa Rady z 19 grudnia 1991 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych oraz skonsolidowanych sprawozdań finansowych zakładów ubezpieczeń (91/674/EWG).

Rozporządzenie Ministra Finansów z 8 grudnia 2003 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń (DzU 2003 nr 218, poz. 2144).

Ustawa z 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (DzU 2003 nr 124, poz. 1151).

Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU 1994 nr 121, poz. 591, z późn. zm.)

ESSENCE AND SIGNIFICANCE OF TECHNICAL ACCOUNT FOR INSURANCE COMPANIES PROFITABILITY ASSESSMENT

Summary

One of the most important segments of the financial market is an insurance activity. The main goal for the insurance company is a risk assurance, and this is the insurance subject; however as economic entity they aim at profitability. Technical result of insurance company depends on a risk level, what is reflected in the insurance premium level, deposits security and harmfulness thus in the claim cost levels, technical reserves size and reinsurance cession size.